

ZELFZORG EN VERZORGING (ADL)

Bij mensen met een verstandelijke beperking

Versie 1.0 (21 februari 2022)

Door: Landelijk Netwerk Ergotherapeuten in de VG (LNETVG)

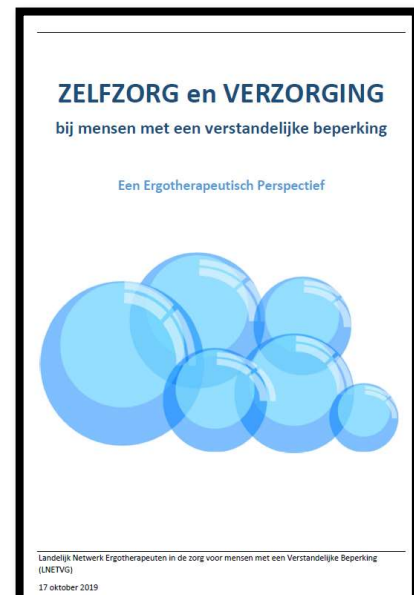
De uitvoer van zelfzorgactiviteiten kan bij mensen met een verstandelijke beperking (VB) op verschillende niveaus van handelen plaatsvinden. De uitvoer kan variëren van geheel zelfstandig tot volledige overname van verzorgingsactiviteiten door familie en/of zorgprofessionals. Wanneer volledige zelfredzaamheid niet vanzelfsprekend is, is het evengoed mogelijk om te streven naar optimale betrokkenheid bij activiteiten op het gebied van de eigen verzorging. Ook hierin zijn verschillende gradaties mogelijk, namelijk van actieve deelname tot passief meebeleven. De ondersteuning is maatwerk. Vanuit een ergotherapeutisch perspectief is het vanzelfsprekend om na te gaan in hoeverre de persoon met een VB zelfredzaam kan worden en/of betrokken kan zijn bij de zelfzorgactiviteiten ten behoeve van autonomie, comfort, ontspanning en plezier.

Voor ergotherapeuten in de zorg voor mensen met een VB is een productbeschrijving “zelfzorg en verzorging” opgesteld om inzicht te geven in beschikbare interventies en werkzame elementen. Dit is gedaan aan de hand van een literatuurverkenning, een praktijkonderzoek door bachelor studenten van de Hogeschool van Amsterdam en discussies binnen het LNETVG.

Literatuurverkenning

In 2019 heeft het LNETVG een literatuurverkenning uitgevoerd met als doel te inventariseren wat *evidence-based* bekend is over de effectiviteit van ergotherapeutische interventies op het gebied van zelfzorg en verzorging van mensen met een VB. Vanwege de gratis publieke zoekmogelijkheden is PubMed gebruikt als databank voor wetenschappelijke literatuur. Er is gezocht op de term ‘ergotherapie’ in combinatie met termen zoals wassen, baden, douchen, tandenpoetsen, toiletgang, eten en drinken. Door het geringe aantal zoekresultaten is het zoekproces aangevuld met termen als zelfstandigheid, autonomie, en activiteiten van het dagelijks leven (ADL).

In totaal zijn 18 artikelen geïncludeerd in de literatuurverkenning. Er waren geen artikelen beschikbaar die in brede zin de effectiviteit van ergotherapie beschrijven op de uitvoer van zelfzorgtaken of verzorging door familie en/of zorgprofessionals. Ergotherapeutisch onderzoek is met name beschrijvend van aard. Diverse belemmerende en bevorderende factoren in de uitvoer van zelfzorgtaken en de verzorging worden beschreven. Daarnaast zijn ook enkele specifieke strategieën onderzocht (bijv. samendoen in plaats van overnemen) en is onderzoek gedaan naar effectiviteit van enkele meetinstrumenten en inventarisatiemethodes.

Kennishiaten

De beschikbare wetenschappelijke informatie weerspiegelt niet het gehele ergotherapeutische proces en bevat ook niet alle inhoudelijke factoren die rol kunnen spelen in het klinisch redeneren. Aan de hand van het *Canadian Model of Occupational Performance and Engagement* (CMOP-E) is het ergotherapeutisch handelen verder besproken binnen het LNETVG. Kennishiaten ten aanzien van onze doelgroep bevinden zich onder andere op het gebied van betekenisverlening en motivatie (de persoon); de invloed van routines/ gewoontes en het spectrum tussen volledige zelfstandigheid en volledige overname (het handelen); en tot slot wordt het als prioriteit gezien om nader inzicht te krijgen in de sociale omgevingsfactoren die van invloed zijn op het vormgeven van zelfzorg- en verzorgingsactiviteiten (de omgeving).

Ten aanzien van het ergotherapeutisch proces bestaan onder andere vragen over de signalen die begeleiders ertoe aanzetten een ergotherapeut in te schakelen, de 'probleemstelling' vanuit het perspectief van de cliënt, beschikbare interventies en samenwerking met andere disciplines.

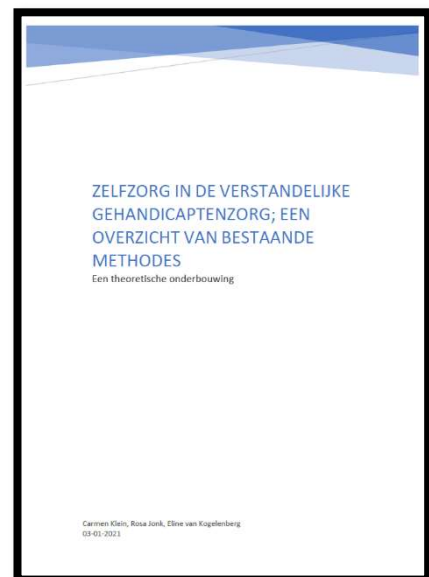
Neem contact op met Ergotherapie Nederland om het document met de literatuurverkenning en de bijbehorende reflecties te ontvangen.

Praktijkonderzoek

Begin 2021 hebben drie studenten van de opleiding ergotherapie van de Hogeschool van Amsterdam in opdracht van het LNETVG hun bachelorthesis afgerond met als hoofdvraag: *“In hoeverre kunnen bepaalde interventies en de rol van de ergotherapeut bijdragen aan het vergroten/behouden van de zelfredzaamheid in de zelfzorg bij mensen met een verstandelijke beperking?”*

Het literatuuronderzoek van de studenten had een vergelijkbare scope als de literatuurverkenning van het LNETVG. Aanvullend op PubMed, hebben zij tevens gezocht binnen CINAHL en Google Scholar. In totaal zijn 8 studies geselecteerd door de studenten; waarvan 7 nieuwe studies t.o.v. de literatuurverkenning.

Voor het praktijkonderzoek hebben de studenten gebruik gemaakt van een vragenlijst, deze is via het LNETVG verspreid en heeft geleid tot 10 respondenten. Zij hebben vragen beantwoord over de rol die zij voor zichzelf zien in zorg en zelfzorg situaties, belemmerende en bevorderende factoren die zij ervaren in het optimaliseren van de zorg of zelfzorg, kennis en het gebruik van verschillende interventies/methodes, de subgroep binnen de VG waar zij deze interventies/methodes het meest bij vinden passen, en tot slot welke effecten zij zien van interventies/methodes.

Resultaten

De studenten concluderen dat de resultaten van het praktijkonderzoek grotendeels aansluiten bij de literatuur. Zelfstandigheid, participatie en de omgeving worden genoemd als concepten die gerelateerd zijn aan de rol van de ergotherapeut. De ruimte (m.n. beschikbare tijd) die een begeleider op de woon-/dagbestedingsgroep ervaart om interventies toe te passen, wordt als een belangrijke factor gezien voor de implementatie van ergotherapeutische adviezen/behandeling. Ergotherapeuten ervaren dat ze meer kunnen doen dan waarvoor zij nu worden ingezet.

Interventies/methodes die naar voren kwamen zijn: foutloos leren, interventies op het gebied van sensorische informatieverwerking, interventies op het gebied van Passiviteiten Dagelijks Leven (PDL), pictogrammen en planningshulpmiddelen, aanpassingen en hulpmiddelen, forward chaining en backward chaining. Voor iedere interventie/methode is aangegeven in welke mate deze passend kan zijn voor mensen met een lichte, matige, ernstige, of meervoudige beperking.

Neem contact op met Ergotherapie Nederland of raadpleeg de Kennisbank van de Hogeschool van Amsterdam om de volledige theoretische onderbouwing (bachelor thesis) van de studenten te ontvangen.

Productomschrijving

Product	Ergotherapie bij zelfzorg en verzorging (ADL)																																			
Auteurs van deze omschrijving	Landelijk Netwerk Ergotherapeuten in de VG (LNETVG), september 2021																																			
Inlichtingen en vragen	Ergotherapie Nederland																																			
Cliënt(-en groep)/klant	Mensen met een verstandelijke beperking (en hun dagelijkse verzorgers): <ul style="list-style-type: none"> - Licht verstandelijk beperkt (LVB) - Matig verstandelijke beperkt (MVB) - Ernstig verstandelijk beperkt (EVB) - Ernstig meervoudig beperkt (EMB) 																																			
Indicaties/hulpvraag	Vergroten/behouden van vaardigheden, autonomie (o.a. zelfredzaamheid), comfort en ontspanning in de zelfzorg en verzorging door familie en/of zorgprofessionals.																																			
Doel van het product	<ul style="list-style-type: none"> - Mogelijkheid bieden tot het ontwikkelen van vaardigheden door de cliënt en/of het cliëntsysteem. - De cliënt en/of het cliëntsysteem in staat stellen autonomie (i.e. zelfstandigheid, 'regie') te ervaren bij zelfzorg en verzorging. - Optimaliseren van comfort en ontspanning bij zelfzorg en verzorgingsactiviteiten. 																																			
Productcategorie	<ul style="list-style-type: none"> - Diagnostiek - Advies en instructie cliënt(systeem) - Advies hulpmiddelen en voorzieningen 																																			
Aanbieder	Ergotherapeut																																			
Naam instelling/ praktijk	WLZ gehandicaptenzorg																																			
Werksetting	Langdurige zorg VG																																			
Verwijsproces	<ul style="list-style-type: none"> - Direct toegankelijk - Consult op verwijzing van een (AVG)arts 																																			
Inhoud/Werkwijze	<p>Methodisch ergotherapeutisch proces met als uitgangspunt dat de uitvoer van dagelijks handelen geoptimaliseerd wordt door de wensen en mogelijkheden van de cliënt (willen, kunnen en aankunnen) centraal te stellen, en hier de activiteit en de omgeving op aan te laten sluiten. Interventies/methodes voor zelfzorg en verzorging zijn:</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>LVB</th> <th>MVB</th> <th>EVB</th> <th>EMB</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Foutloos leren</td> <td>****</td> <td>****</td> <td>*</td> <td>*</td> </tr> <tr> <td>Sensorische informatieverwerking</td> <td>****</td> <td>****</td> <td>*****</td> <td>*****</td> </tr> <tr> <td>PDL</td> <td>*</td> <td>***</td> <td>*****</td> <td>*****</td> </tr> <tr> <td>Planningshulpmiddelen en pictogrammen</td> <td>****</td> <td>****</td> <td>**</td> <td>**</td> </tr> <tr> <td>Aanpassingen en hulpmiddelen</td> <td>***</td> <td>***</td> <td>*****</td> <td>*****</td> </tr> <tr> <td>Forward chaining</td> <td>*****</td> <td>***</td> <td>**</td> <td>**</td> </tr> </tbody> </table>		LVB	MVB	EVB	EMB	Foutloos leren	****	****	*	*	Sensorische informatieverwerking	****	****	*****	*****	PDL	*	***	*****	*****	Planningshulpmiddelen en pictogrammen	****	****	**	**	Aanpassingen en hulpmiddelen	***	***	*****	*****	Forward chaining	*****	***	**	**
	LVB	MVB	EVB	EMB																																
Foutloos leren	****	****	*	*																																
Sensorische informatieverwerking	****	****	*****	*****																																
PDL	*	***	*****	*****																																
Planningshulpmiddelen en pictogrammen	****	****	**	**																																
Aanpassingen en hulpmiddelen	***	***	*****	*****																																
Forward chaining	*****	***	**	**																																

	Backward chaining	****	****	**	**
	De werkwijze is gebaat bij een multidisciplinaire benadering (begeleider, gedragskundige, fysiotherapeut, logopedist, diëtist, arts, verpleegkundige)				
Behandel/advies-locatie	WLZ wonen en dagbesteding Bij voorkeur context-based (daar waar de zelfzorg en verzorging plaatsvindt).				
Tijdsinvestering	Cliëntgebonden tijd sterk wisselend				
Kosten	Kostprijsstarief ergotherapie binnen de instelling				
Vergoeding	<ul style="list-style-type: none"> - Behandeling vormt integraal onderdeel van de Wlz opname-indicatie - Totaal Pakket of Modular Pakket Thuis - 1^e lijn via zorgverzekering 				
Kwaliteit product	Het beschreven product is: <ul style="list-style-type: none"> - Evidence based: gebaseerd op actuele literatuur - Practice based: gebaseerd op inzichten van praktijkbeoefenaars - Cliëntgericht 				
Kwaliteit therapeut	De ergotherapeut is geregistreerd in het kwaliteitsregister paramedici, volgt scholing en is op de hoogte van de laatste ontwikkelingen en producten op het gebied van zelfzorg en verzorging bij VB				
Literatuur/Bronvermelding	Zie referentielijst literatuurverkenning (LNETVG, 2019) en praktijkonderzoek (Klein, Jonk & Kogelenberg, 2021). Applegate, S.L., Rice, M.S., Stein, F. & Maitra, K.K. (2008). Knowledge of results and learning to tell the time in an adult male with an intellectual disability: a single-subject research design. <i>Occupational Therapy International</i> , 15(1), 32-44 Baranek, G.T., Chin, Y.H., Greiss Hess, L.M., Yankee, J.G., Hatton, D.D. & Hooper, S.R. (2002). Sensory Processing Correlates of Occupational Performance in Children With Fragile X Syndrome: Preliminary Findings. <i>Am J Occup Ther</i> , 56(5), 538-546. Brown F.J., Peace N., Parsons R. (2009) Teaching children generalized imitation skills. <i>Journal of Intellectual Disabilities</i> 13(1), 9-17. Crasta, J.E., Benjamin, T.E., Suresh, A.P., Alwinesh, M.T., Kanniappan, G., Padankatt, S.M., Russel, P.S. & Nair, M.K. (2014). Feeding problems among children with autism in a clinical population in India. <i>Indian J Pediatr</i> , 81, suppl2, s169-172 Dolva, A.S., Coster, W. & Lilja, M. (2004). Functional performance in children with Down syndrome. <i>Am J Occup Ther</i> , 58(6), 621-629. Dolva, A.S., Lilja, M. & Hemmingsson, H. (2007). Functional performance characteristics associated with postponing elementary school entry among children with Down syndrome. <i>Am j occup ther</i> , 61(4), 414-420				

-
- Dychawy-Rosner, I & Eklund, M. (2003). Content validity and clinical applicability of the Irena Daily Activity assessment measuring occupational performance in adults with developmental disability. *Occupational Therapy International*, 10(2), 127-149
- Frank, K., and Esbensen, A. J. (2015) Fine motor and self-care milestones for individuals with Down syndrome using a Retrospective Chart Review. *J Intellect Disabil Res*, 59: 719–729
- Gal, E., Hardal-Nasser, R. & Engel-Yeger, B. (2010). The relationship between the severity of eating problems and intellectual developmental deficit level. *Res Dev Disabil*, 32(5), 1464-1469
- Grant, E., Carlson, G., Cullen-Erickson, M. (2004). Oral health for people with intellectual disability and high support needs: positive outcomes. *Spec care dentist*, 24(2), 70-79
- Hällgren M., Kottrop A. (2005) Effects of occupational therapy intervention on activities of daily living and awareness of disability in persons with intellectual disabilities. *Australian Occupational therapy Journal*, 52(4), 350-359.
- Jeroma J., Frantino E.P., Sturmey P (2007). The effect of errorless learning and Backward chaining on the acquisition of internet skills in adults with developmental disabilities. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 40(1), 185-189.
- Kao, Y.C., Kramer, J.M., Liljenquist, K., Tian, F. & Coster, W.J. (2012). Comparing the functional performance of children and youths with autism, developmental disabilities, and no disability using the revised pediatric evaluation of disability inventory item banks. *American journal of occupational therapy*, 66(5), 607-616
- Kim, S.Y., Yoo, E.Y., Jung, M.Y., Park, S.H., Lee, J.S. & Ji-Yeon, L. (2016). Reliability and validity of the activity participation assessment for school-age children in Korea. *Hong Kong J Occup Ther*, 28(1), 33-42
- King, E., Okodogbe, T., Burke, E., McCarron, M., McCallion, P. & O'Donovan, M.A. (2017). Activities of daily living and transition to community living for adults with intellectual disabilities. *Scand J occup Ther*, 24(5), 357-365
- Klein C., Jonk R., Kogelenberg E van (2021). *Zelfzorg in de verstandelijke gehandicapte zorg; een overzicht van bestaande methodes. Een theoretische onderbouwing*. Amsterdam: Hogeschool van Amsterdam Kennisbank.
- Kottorp, A., Bernspång, B. and Fisher, A. G. (2003), Validity of a performance assessment of activities of daily living for people with developmental disabilities. *Journal of Intellectual Disability Research*, 47: 597–605
- Kramer, J.M., Smith, E.V. Jr. & Kielhofner, G. (2009). Rating scale use by children with disabilities on a self-report of everyday activities. *Arch phys med rehabil*, 90(12), 2047-2053
- Linde, van der J. & Casteleijn, D. (2016). A comparison of two
-

assessments of levels of functioning in clients with intellectual disability between occupational therapists and nursing staff within a long-term mental healthcare facility in South Africa. *Curationis*, 27,39(1), e1-e10

Markham V.A., Giles A.F., Roderique-Davies G., Adshead V., Tamiaki G., May R.J (2019). Applications of within-stimulus errorless learning methods for teaching discrimination skills to individuals with intellectual and developmental disabilities: A systematic review. *Research in Developmental Disabilities*, 97, 103521

Milasinovic, V. & Buchanan, A. (2013). Reliability of an assessment used in formal accommodation services: implications for adults with an intellectual disability. *J Intellect dev disabil*, 28(4), 301-309

Pfister, A.A., Roberts, A.G., Taylor, H.M., Noel-Spaudling, S., Damian, M.M. & Charles, P.D. (2003). Spasticity in adults living in a developmental center. *Arch phys med Rehabil*, 84(12), 1808-12

Qvarfordt, I., Engerstrom, I.W. & Eliasson, A.C. (2009). Guided eating or feeding: three girls with Rett syndrome. *Scand J Occup Ther*, 16(1), 33-39

Schaaf R.C., Benevides T., Mailloux Z., Faller P., Hunt J., Hooydonk E.V., Freeman R., Leiby B., Sendekki J., Kelly D (2013). An intervention for sensory difficulties in children with autism: A randomized trial. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 1499-1501

Schaaf R.C., Dumont R.L. Arbesman M., May-Benson T.A (2017). Efficacy of occupational therapy using Ayres Sensory Integration: A systematic review. *American Journal of Occupational Therapy*, 72(1), 7201190010p1

Shrestha A., Anderson A., Moore D.W (2012). Using Point-Of-View Video modeling and forward chaining to teach a functional self-help skill to a child with autism. *Journal of Behavioral Education*, 22(2), 157-167

Wennberg B., Kjellberg A (2010). Participation when using cognitive assistive devices from the perspective of people with intellectual disabilities. *Occupational Therapy International*, 17(4), 168-176

Wuang, Y.P. & Su, C.Y. (2011). Correlations of sensory processing and visual organization ability with participation in school-aged children with Down syndrome. *Res dev disabil*, 32(6), 2398-2407
